

ΔΩΡΕΑ ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ
ΝΙΚΟΛΑΟΥ Γ. ΦΩΤΙΑ

ΑΡΧΕΙΟΝ

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΥΠΟ ΔΗΜΗΤΡ. ΕΜΜ. ΚΑΛΙΤΣΟΥΝΑΚΗ

ΕΤΟΣ 49ον (1969)
ΤΟΜΟΣ 49ος

ΤΕΥΧΟΣ Β'

ΑΠΡΙΛΙΟΣ - ΙΟΥΝΙΟΣ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ

ΑΙ ΠΕΡΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΣΤΡΩΜΑΤΩΣΕΩΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΟΣ ΘΕΩΡΙΑΙ ΤΗΣ ΣΥΓΧΡΟΝΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΚΗΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ

'Υπὸ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α. ΚΟΥΡΒΕΤΑΡΗ

Καθηγητοῦ τῆς Κοινωνιολογίας τοῦ Chicago City College
καὶ Ph. D. Research Fellow (1968-69) τοῦ Northwestern University *
Evanston, Illinois, U.S.A.

Αἱ ἔννοιαι τῆς «κοινωνικῆς στρωματώσεως» – social stratification καὶ τῆς «κοινωνικῆς κινητικότητος» – social mobility, κατέχουν μίαν ιδιάζουσαν καὶ στρατηγικὴν θέσιν εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς συγχρόνου κοινωνιολογικῆς ἐπιστήμης. Δέον νὰ σημειωθῇ, ὅτι ἀμφότεραι αἱ ἔννοιαι δὲν εἶναι μόνον θεωρητικαῖ, ἀλλὰ ἔχουν χρησιμεύσει τόσον ὡς ἐμπειρικαῖ ὅσον καὶ μεθοδικαῖ τοιαῦται, διὰ τὴν ἔρευναν τῆς διαρθρώσεως τῆς κοινωνίας εἰς τάξεις καὶ διάδας κοινωνικῆς στρωματώσεως.

Ο σκοπὸς τῆς παρούσης μελέτης εἶναι : γη ἀγάλυσις τῶν ἐγγοιῶν αὐτῶν ἀπὸ θεωρητικῆς ἀπόψεως. Η ἴστορικὴ προέλευσις τῶν ὅποιων, ἔχει τὴν ρίζαν τῆς εἰς τὰ κοινωνικά, πολιτικά, καὶ φιλοσοφικὰ συστήματα τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους.

Περαιτέρω, γη θεωρητικὴ ἀνάπτυξις καὶ ἀγάλυσις τῶν ἐγγοιῶν αὐτῶν ὀφείλεται εἰς τὰ ἔργα τῶν διανοουμένων τῆς Δύσεως τοῦ 18ου αἰώνος. Ως ἐπίσης, καὶ εἰς τὰς οἰκονομικάς, κοινωνικάς, καὶ πολιτικάς ἐπιπτώσεις καὶ ἀλλαγάς ἀστινας προεκάλεσαν αἱ μεγάλαι Εὐρωπαϊκαὶ ἐπαναστάσεις. Ἀφ' ἐνδεικόν, γη Γαλλικὴ Ἐπανάστασις ἤτις ἡτο ὑπεράνω ὅλων ἐπανάστασις τῶν κοινωνικῶν τάξεων καὶ ἀφ' ἑτέρου δέ, γη Βιομηχανικὴ Ἐπανάστασις ἤτις ἔλαθε χώραν τὸ πρῶτον, εἰς τὴν Ἀγγλίαν καὶ βραδύτερον εἰς τὰς ἄλλας Δυτικὰς Χώρας καὶ τὴν πέραν τοῦ Ἀτλαντικοῦ Κοινοπολιτείαν. Η Βιομηχανικὴ Ἐπανάστασις,

* Ἐπιθυμῶ νὰ εὐχαριστήσω τὸ Intersocietal Council τοῦ Πανεπιστημίου Northwestern διὰ τὴν ὑποτροφίαν ποὺ μοῦ παρέσχεν ἵνα δυνηθῶ νὰ ἔλθω εἰς τὴν Ἑλλάδα διὰ μίαν κοινωνικὴν ἔρευναν γενικοῦ καὶ ἐθνικοῦ ἐνδιαφέροντος.

είχεν ώς συγέπειαν τὴν δημιουργίαν γέων συνθηκῶν ἔργασίας καὶ διαβιώσεως, ἀλλὰ καὶ προδλημάτων διὰ τὴν γέαν κοινωνικοποίησιν καὶ προσαρμογὴν τῶν μετακινουμένων πληθυσμῶν, ἀπὸ μίαν κοινότητα, κατ' ἐξοχήν ὅμοιογενῆ, (gemeinschaft) τοῦ χωρίου εἰς μίαν ἐτερογενῆ (gesellschaft) τοιαύτην, τῆς ἀστικῆς καὶ διοικηγανικῆς κοινωνίας. "Εγα ἀπὸ τὰ διατακτικά προδληματα τῆς Βιομηχανικῆς Ἐπαναστάσεως, ήτο τὸ δημιογραφικὸν πρόδλημα τουτέστιν, τὰ προδληματα τῆς ἀστυφιλίας καὶ μεταγαστεύσεως τῶν ὑπαιθρίων πληθυσμῶν πρὸς τὰ ἀστικὰ καὶ διοικηγανικὰ κέντρα. Τὸ δημιογραφικὸν αὐτὸν πρόδλημα συνετέλεσε εἰς τὴν γένεσιν τῶν κοινωνικῶν φαινομένων τῆς «κοινωνικῆς στρωματώσεως» καὶ «κοινωνικῆς κινητικότητος» τῶν μετακινουμένων πληθυσμῶν.

Κατ' ἀρχήν, θὰ προσπαθήσωμεν γ' ἀναλύσωμεν τὴν γενεσιούργην αἰτίαν τῆς ἐγγοίας τῆς «κοινωνικῆς στρωματώσεως» καὶ κοινωνικῶν τάξεων, δίδουτες μίαν μᾶλλον σύντομον ἴστορικὴν καὶ θεωρητικὴν ἀνασκόπησιν τῆς ἐξελίξεως της. Ἔν συνεχείᾳ δέ, θὰ διατρίψωμεν μὲ τὴν δίδυμην ἐγγοίαν τῆς «κοινωνικῆς κινητικότητος», ώς συναφῆ καὶ ἐξαρτωμένην ἐκ τῆς πρώτης.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΤΡΩΜΑΤΩΣΙΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑΙ ΤΑΞΕΙΣ

"Οταν λέγωμεν κοινωνικὴν στρωμάτωσιν μιᾶς κοινωνίας, ἐννοοῦμεν τὴν ὑποδιαιρέσιν ἢ διαφοροποίησιν ἐνὸς συγόλου ἀνθρώπων εἰς ἀνωτέρας ἢ κατωτέρας κοινωνικὰς κατηγορίας, δάσεις ὥρισμένων ὑποκειμενικῶν ἢ ἀντικειμενικῶν δεικτῶν ἢ στοιχείων ὅπως π.χ. τὸ οἰκογενειακὸν ἐπήσιον εἰσάδημα, τὸ μορφωτικὸν ἐπίπεδον, τὴν ἐπαγγελματικὴν καρριέραν τοῦ ἀνδρός, τὴν ἔθνικήν, φυλετικήν ἢ καὶ θρησκευτικὴν προέλευσιν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐν γένει, τὸν τρόπον ζωῆς καὶ συμπεριφορᾶς μιᾶς ὅμαδος ἀνθρώπων εἰς τὴν κοινωνίαν.

"Ο Πλάτων καὶ δ' Ἀριστοτέλης ἡσχολήθησαν μὲ τὸ κοινωνικὸν φαινόμενον τῆς ἀνισότητος τῶν ἀνθρώπων εἰς τὴν κοινωνίαν ἐντὸς τῶν πλαισίων τῆς ἐλληνικῆς πόλεως (city – state). Ἀμφότεροι ὅμως, ἐξέλαβον τὴν ἐννοίαν ταύτην, κατὰ τὸ μᾶλλον, ώς ἔννοιαν a priori «φυσιολογικήν» καὶ κατὰ τὸ ἡττού, «κοινωνική». Τουτέστιν ἀνεζήτησαν τὴν αἰτίαν καὶ ἐξήγγισαν τῆς κοινωνικῆς ἀνισότητος εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν «φύσιν» τοῦ ἀνθρώπου. Τῷ δητε, καὶ σήμερον πιστεύομεν ὅτι οἱ ἀνθρώποι γεννῶνται «φύσει» διαφορετικοὶ δὲ εἰς ὅπο τὸν ἄλλον, ώς πρὸς ὥρισμένας κληρονομικὰς καὶ διολογικὰς προδιαθέσεις π.χ. ἀντίληψιν, χρῶμα τῆς κόλμης, ἰδιοσυγκρασίαν καὶ τὰ παρόμοια. Άι σύγχρονοι κοινωνικοί ἐπιστήμαι εἶχουν ἀγακαλύψει ὅτι ἡ ἐπίδρασις τοῦ κοινωνικοῦ περιβάλλοντος, εἰς τὸ ὅποιον γεννᾶται, διαβιοῖ καὶ ἀναπτύσσεται τὸ ἄποινον ἔχει ἐξαιρετικὴν ἐπίδρασιν ἐπὶ τῆς διολογικῆς, διανοητικῆς καὶ ψυχικῆς ἀναπτύξεως καὶ προσωπικότητός του.

"Ο Ἀριστοτέλης εἶδε τὴν κοινωνικὴν διαφοροποίησιν καὶ κοινωνικὴν ἀνισότητα κυρίως ώς συγέπειαν τῆς καλῆς ἢ κακῆς «φύσεως» τοῦ ἀνθρώπου - δηλαδή..

ἡ κοινωνικὴ ἀγιστήτης ώς ἀπόρροια τῆς ψυχοδιολογικῆς ἀγιστητος τῶν ἀνθρώπων. Οὕτω, οἱ δοῦλοι ἐθεωροῦντο ώς κατέχοντες κατωτέραν «φύσιν» ἀπὸ ἐκείνην τῶν ἐλευθέρων Ἀθηναίων. Ἐπομένως, ἡ δουλεία ώς κοινωνικὴ ἀγάγκη καὶ θεσμὸς ήτο ἐκ φύσεως προκαθηρισμένη. Κατὰ δέ, τὸν Σταγειρίτην φιλόσοφον, ἡ καλυτέρα πολιτικὴ κοινωνία εἶναι ἐκείνη ἥτις περιέχει τὸν μεγαλύτερον ἀριθμὸν «μεσαίας τάξεως» πολιτῶν. Διὰ τοῦτο, λέγει «ὅταν οἱ δλίγοι ἐκ τῶν πολιτῶν, κατέχουν τὰ περισσότερα ἀγαθὰ καὶ οἱ πολλοὶ τὰ δλιγάτερα, ἀναφύεται τὸ φαινόμενον τῆς καθαρᾶς ἀλιγαρχίας¹. Καὶ συνεχίζει, δὲ Ἀριστοτέλης, «εἰς Ἑν τοιοῦτον κοινωνικὸν σύστημα, ὅπου δηλαδὴ δὲν ὑπάρχει μία μεγάλη εἰς ἀριθμὸν μεσαία τάξις καὶ οἱ πτωχοὶ ὑπερβαίνουν εἰς ἀριθμὸν τοὺς πλουσίους, γεννῦται ὁ κοινωνικὸς κίνδυνος τῆς ἀναρχίας καὶ ἡ Πολιτεία ταχέως φθάνει εἰς τὸ τέρμα της»². Ἡ ἀγάγκη, λοιπόν, μιᾶς εὑρείας μεσαίας τάξεως πολιτῶν ήτο μία παρατήρησις ὑψίστης σημασίας, ἔχι μόνον, διὰ τὴν ἐποχὴν τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀλλὰ κατὰ πολὺ περισσότερον σήμερον. Εἶναι ἀληθές, δὲ, πολλαὶ σύγχρονοι κοινωνίαι ἔχουν ἐνστεργισθῆ τὴν παρατήρησιν αὐτὴν τοῦ αἰνιγίου φιλοσόφου. Ἐγω ἀλλαὶ κοινωνίαι τὴν ἔχουν ἀγνοήσει.

Δύναται τις νὰ εἴπῃ, δὲ, ἡ παροῦσα Ἐθνικὴ Ἐπαναστατικὴ Κυβερνησίς ἔχει ώς πρωταρχικόν τῆς σκοπὸν τὴν δημιουργίαν μιᾶς νέας Ἑλληνικῆς κοινωνίας, εἰς τὸ πρότυπον τοῦ Ἀριστοτέλους, εἰς τὴν ὅποιαν ἡ πλειονότης τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν τῆς νὰ εἴναι «μεσαία τάξις». Περὶ τούτου, ἀρκεῖ κανεὶς νὰ παρακολουθήῃ τὸν ρυθμὸν τῶν ἔργων τῆς οἰκονομικῆς, πολιτικῆς, καὶ κοινωνικῆς ἀναπτύξεως τῆς παρούσης Ἐθνικῆς Ἐπαναστατικῆς Κυβερνήσεως. Ἡ συνισταμένη τῆς ἀγαγενήσεως καὶ κοινωνικῆς προόδου καὶ ἀλλαγῆς ἐκφράζεται εἰς τὸ περιεχόμενον τοῦ νέου Ἑλληνικοῦ Συντάγματος, τὸ ὅποιον θέτει τὰς δάσεις μιᾶς δυγαλιμακῆς καὶ συγγρόνου Ἐλληνικῆς καὶ δημοκρατικῆς Πολιτείας.

Ωσκύτως, καὶ ὁ Πλάτων ἡσχολήθη εἰς τὴν περίφημον «Πολιτείαν» του μὲ τὸ θέμα τῆς κοινωνικῆς στρωματώσεως καὶ κοινωνικῆς ἀγιστητος καὶ συνέλαθε τὴν ἴδαινην πολιτείαν εἰς τὴν ὅποιαν «ὁ δασιλεὺς γὰ εἶναι φιλόσοφος καὶ ὁ φιλόσοφος δασιλεὺς». Ο Πλάτων ὡμίλησε εἰς τὰ Β', Γ' καὶ Δ' βιβλία τῆς «Πολιτείας» του περὶ τριῶν κοινωνικῶν τάξεων: 1) τὴν κατωτέραν (artesans) εἰς τὴν ὅποιαν περιέλαθε τοὺς ἐμπόρους, γεωργούς, διοτέχνας, μισθωτοὺς καὶ ἔργαζομένους, 2) τὴν μεσαίαν τάξιν τῶν ἐπικούρων φυλάκων (auxiliaris) ἡ ὅποια περιελάμβανε τοὺς πολεμιστὰς καὶ στρατιώτας καὶ τέλος τὴν ἀνωτέραν τάξιν τῶν «παντελῶν φυλάκων» (guardians) ἡ ὅποια περιελάμβανεν ὅλους

1. S. M. Lipset, Political Man: «The Social Bases of Politics» (New York: Doubleday and Co., Inc. 1963), Preface quoting «Aristotle on Political Man and the Conditions of the Democratic Order». In «Politica» (Transl.) by Benjamin Jowett (1221–1222).

2. Ibid.

έκείνους τοὺς ἐπιλεχθέντας διὰ τὸ ἀξίωμα τῆς ἀνωτάτης ἀρχῆς τῆς πολιτείας, τὴν τῶν «ἀρχόντων»³.

Ἐπιπροσθέτως, ὁ Πλάτων ἐτέθη ὑπὲρ μιᾶς ἰδανικῆς πολιτείας εἰς τὴν ὅποιαν οἱ «ἄριστοι κατὰ τὸν νοῦν, τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα» νὰ κατευθύνουν τὸ σκάφος τῆς πολιτείας. Δὲν ἥμπορει παρὰ γὰρ διαπιστώσῃ κανεὶς δτὶ ἡ Ἐθνικὴ Ἐπαναστατικὴ Κυδέρνησις ἔχει ἐνστερνισθῇ πολλάς καὶ ἀπὸ τὰς ἰδέας τοῦ Πλάτωνος εἰς τὴν προσπάθειάν της διὰ μίαν «Νέαν Πολιτείαν» καὶ ἔνα «γέον κοινωνικὸν σύστημα» ὃπου καὶ ἀρχούτες καὶ ἀρχόμενοι γὰρ εἶναι πρωτίστως «κοινωνικά» μιέλη μιᾶς ὑγιοῦς κοινωνικῆς δημοκρατίας. Καὶ εἶναι κοινωνικῶς ὑγιῆ τὰ μέλη μιᾶς κοινωνίας ὅταν καὶ τὰ δικαιώματά των συμβαδίζουν μὲ τὰ καθήκοντά των, καὶ ἡ ἀτομικὴ ἐλευθερία ἐκάστου πολίτου δὲν παραβιάζει ἐκείνην τὴν τῶν συμπολιτῶν του. Διὰ γὰρ ἐπιτύχωμεν δημος μίαν τοιαύτην κοινωνίαν, ὡς ἄτομα δημοκρατικά, πρέπει ἡ νέα πολιτεία μας γὰρ δημιουργήσῃ τὴν ἰδίαν εὐκαιρίαν, δυνατήτητα, καὶ μεταχείρισιν εἰς τοὺς πολίτας της, ἵνα ὡς κοινωνικὰ ἄτομα, ἀναπτύξουν ἔτι περαιτέρω καὶ τὴν δημιουργικότητά τους καὶ τὴν ἀτομικήν καὶ κοινωνικήν τους πρωτοβουλίαν καὶ προσωπικότητα.

Οθεού, τὸ κοινωνικὸν φαινόμενον τῆς κοινωνικῆς στρωματώσεως καὶ κοινωνικῶν τάξεων δὲν εἶναι κάτι τὸ γέον ἀλλ᾽ ἀπεγαντίας ἔχει τὴν ἀφετηρίαν του εἰς αὐτὴν ταύτην τὴν Ἑλληνικὴν σκέψιν καὶ φιλοσοφίαν τῶν πρωταγωνιστῶν του, Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους. Ἐν παρενθέσει, δυνάμεθα γὰρ εἴπωμεν δτὶ ἐνῷ οἱ αἰώνιοι αὐτοὶ φιλόσοφοι συγέλαθον καὶ ὥμιλησαν διὰ τὸ σπουδαῖον αὐτὸς κοινωνικὸν φαινόμενον, τῶν κοινωνικῶν τάξεων, ἐν τούτοις δημος, δὲν μᾶς ἐξήγησαν ἐπαρχῶς τὴν γενεσιούργῳ αἰτίαν τῆς κοινωνικῆς φύνετητος.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἀναγεννήσεως, ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκετο ὑπὸ τὴν Ὁθωμανικὴν κυριαρχίαν τοῦ σκότους καὶ τῆς πνευματικῆς ἀποτελματώσεως. Οἱ λόγιοι τοῦ Βυζαντίου, οἱ ὅποιοι ἡγαγκάσθησαν γὰρ μεταγαστεύουσιν εἰς τὴν Δύσιν, καθὼς δραδύτερον καὶ οἱ διανοούμενοι τῆς Δύσεως τοῦ 18ου αἰώνος ἔδωσαν μίαν νέαν ὅθησιν εἰς τὰ γράμματα, τὰς τέχνας καὶ τὴν ἐπιστήμην. Οἱ διανοούμενοι τῆς Δύσεως, ὕστερα ἀπὸ ἔνα πνευματικῶν καὶ ἐπιστημονικῶν στείρον Μεσαίωνα, παρέλαθον τὴν σκυτάλην τοῦ πνεύματος ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ εἶχαν φθάσει οἱ Ἀρχαῖοι Ἑλληνες.

Προσεπάθησαν δέ, γὰρ ἐποικοδομήσουν ἐπάγω εἰς τὰ ἴδια πνευματικὰ θεμέλια τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ. Οὕτω, ὁ σημερινὸς δυτικὸς πολιτισμὸς ἔχει τὰ ἐρείσματά του καὶ τὰς ἀφετηρίας του ἀφ' ἔνδος μὲν, εἰς τὸν «ἰδεαλισμὸν καὶ διανοητικότητα» τοῦ Πλάτωνος καὶ εἰς τὸν «ρεαλισμὸν καὶ ἐπιστημονικότητα» τοῦ Ἀριστοτέλους, ἀφ' ἑτέρου δέ, εἰς τοὺς διανοουμένους τῆς Ἀναγεννήσεως καὶ εἰς τὴν κίνησιν τῶν Ἀνθρωπιστῶν (humanism).

3. «Πολιτεία», Νεώτερον ἐγκυκλοπαιδικὸν Λεξικὸν Ἡλίου, XVI. (Ἐκδόσις τῆς Ἐγκυκλοπαιδικῆς Ἐπιθεωρήσεως («Ἡλίος», Αθῆναι) p. 192.

Κατὰ τὴν περίοδον τῆς Ἀγαγενήσεως, γῇ κοινωνικὴ στρωμάτωσις ἐθεωρήθη ώς ἔνα εἰδος φυσικῆς ἴστορίας καὶ ἔξελιξεως τῆς ἀνθρωπότητος. Τῷ 1771, ὁ καθηγητὴς τῆς νομολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γκλασκώθης, John Millar, ἐδημοσίευσε ἐν ἔξαιρετικῶς διαφωτιστικὸν βιβλίον ὑπὸ τὸν τίτλον: «*H* προσέλευσις τῶν Διακρίσεων τῶν Τάξεων» (*The origin of the Distinctions of Ranks*), τὸ ὄποιον συνετέλεσε εἰς τὴν ἐκτενεστέραχ ἀγάλυσι τῶν κοινωνικῶν τάξεων καὶ ὁ συγγραφεὺς ἐπέστησε ἔτι μᾶλλον τὴν προσοχὴν εἰς τὸ κοινωνικὸν φαινόμενον τῆς κοινωνικῆς στρωματώσεως καὶ κοινωνικῆς ἀνισότητος. Ἐξ ἀλλου εἰς τὴν Γαλλίαν, ὁ πρόδρομος τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως καὶ τοῦ Νασιοναλισμοῦ (nationalism) Jean-Jacques Rousseau, ἀνεζήτησε τὴν ἔξήγησιν καὶ αἰτίαν τῆς κοινωνικῆς ἀνισότητος εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ θεσμοῦ τῆς «ἰδιοκτησίας». Βραδύτερον, καὶ συγεπείᾳ τῆς Γαλλικῆς καὶ Βιομηχανικῆς Ἐπαναστάσεως, αἱ ὅποιαι εἶχον ώς ἀποτέλεσμα τὴν δημιουργίαν μιᾶς νέας οἰκονομικῆς, κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς τάξεως εἰς τὴν Εὐρώπην, τὰ κοινωνικὰ φαινόμενα τῆς ἀνισότητος καὶ κοινωνικῆς στρωματώσεως ἀπέσπασαν τὴν προσοχὴν τοῦ Μάρκου καὶ τοῦ συνεργάτου του "Εγγκελέ. Ο Μάρκος ἔξέλαθεν ώς ἐπίκεντρον τῶν ἴστορικονοινωνικῶν του μελετῶν τὴν ἔννοιαν τῆς «τάξεως» (class) δηλαδή, τὸ σύνολον τῶν ἀνθρώπων ἐν τῇ κοινωνίᾳ, ἔχοντων κοινὰ συμφέροντα, θέσιν καὶ ρόλον ὅσον ἀφορᾶ τὰ μέσα παραγωγῆς. Διτὸν δὲ τὴν ἴστορία τῆς ἀνθρωπότητος δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο παρὰ ἔνας ἀγών τῶν «κοινωνικῶν τάξεων». Ο Μάρκος ἀπλοποίησε τὴν κοινωνικὴν στρωμάτωσιν καὶ ὡμίλησε διὰ δύο μόνον «τάξεις» εἰς τὸ μανιφέστο του, ἐν συνεργασίᾳ μὲν τὸν "Εγγκελέ. Ἀπέδωσε δέ, τὴν αἰτίαν τῆς ἀνισότητος μόνον εἰς τὸ «κεφάλαιον» δηλαδὴ κατέταξεν ὅλους ἐκείνους ποὺ κατέχουν τὰ μέσα παραγωγῆς εἰς μίαν κατηγορίαν τῶν «κεφαλαιοκρατῶν» καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους τοὺς κατέταξεν εἰς τὴν κατηγορίαν τῶν «ἔργατῶν». Τοὺς μὲν πρώτους τοὺς εἶδεν ώς ὅλους «κακούς» τοὺς δὲ δευτέρους ώς ὅλους «καλούς». Ἐνῷ μία στοιχειώδης γγώσις κοινωνικῆς καὶ ἀτομικῆς ψυχολογίας μᾶς λέγει ὅτι ἡ ὑφὴ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως εἶναι ἡ συγκυρία καὶ ἡ συνισταμένη πολλῶν ἀτομικῶν καὶ συλλογικῶν παραγόντων. Η θεωρία τοῦ ταξικοῦ Μαρκισμοῦ ἔχει σοδαράς ἀτελείας καὶ αἱ προφητεῖαι του ἀπεδείχθησαν ἐσφαλμέναι. Συγκεκριμένως: 1) Ἡ ἔννοια τοῦ ταξικοῦ Μαρκισμοῦ εἶχε πολιτικὸν καὶ ἰδεολογικὸν χαρακτῆρα καὶ ἐπομένως ἦτο περισσότερον ὑποκειμενική. 2) Ο Μάρκος δὲν προέβλεψε τὴν ἀνάπτυξιν μιᾶς εὐρείας μεσαίας τάξεως εἰς τὰς οἰκονομικῶς ἀνεπτυγμένας δημοκρατίας π.χ. αἱ Ἕγιονεγαὶ Πολιτεῖαι. 3) Ο Μάρκος ἔγραψε εἰς μίαν περίοδον κατὰ τὴν ὥσποιαν ἡ βιομηχανικὴ ἀνάπτυξις ἦτο ἀκόμη εἰς ἐμβρυώδη στάδια. 4) Οι πτωχοὶ δὲν ἔχουν γίνει περισσότεροι καὶ πτωχότεροι, ὅπως προέβλεψε ὁ Μάρκος, ἀλλὰ τούγαντίον οἱ δροὶ τοῦ βιοτικοῦ τῶν ἐπιπέδου ἔχουν ἀνέλθει σημαντικά. 5) "Ολα τὰ ἀτομα εἰς τὴν κοινωνίαν δὲν ἔχουν ώς κίνητρον τὸ κεφάλαιον ἢ τὸ οἰκονομικὸν κέρδος. Τὸ «κεφάλαιον» εἶγαι ἔνας μόνον συντελεστὴς

παραγωγής ἐν συγδυασμῷ μὲ τοὺς ἄλλους δύο συντελεστὰς τῆς «ἐργασίας» καὶ τοῦ «ἔδαφους». 6) Ὁ Μάρκς ἡγγόγησε παντελῶς, τὴν ἔμφυτον ἀντίληψιν τοῦ ἀτόμου, τὴν φιλοδοξίαν του, τὸν εὐγενῆ συναγωνισμόν, τὴν δημουργικότητα, καὶ ἐν γένει αὐτὴν ταύτην τὴν φύσιν του. 7) Ἡ Ἐργατικὴ Ἐπαγάστασις δὲν ἔλαθε χώραν, ὅπως ἐπροφήτευσεν ὁ Μάρκς, εἰς τὰς περισσότερον οἰκονομικῶς ἀνεπτυγμένας κοινωνίας. 8) Οἱ ἔργαται, ὡς ἔστιαὶ ἀναρχικαὶ καὶ ἐπαγαστα- τικαὶ ἔχουν ἀντικατασταθῆ ἐπὶ τῶν ἥμερῶν μιας ἀπὸ σπουδαστὰς καὶ διανοού- μένους, ποὺ πολλοὶ ἀπ’ αὐτοὺς προέρχονται ἀπὸ τὰς οἰκονομικῶς εὑρωστοτέρας κοινωνικὰς τάξεις. Οὕτω, αἱ θεωρίαι τοῦ Μάρκς περὶ κοινωνικῶν τάξεων καὶ «συνείδησις τῶν τάξεων» (class consciousness) ἔχουν ἀποδειχθῆ πεπερα- σμέναι καὶ οὐτοπικαί. Ἐχουν δέ, ἐγκαταλειφθῆ καὶ τροποποιηθῆ ἀπ’ αὐτοὺς τούτους τοὺς θιασώτας του, καὶ εἰς τὴν Δύσιν καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Τὰς θεωρίας τοῦ Μάρκς περὶ κοινωνικῶν τάξεων καὶ κοινωνικῆς στρωματώ- σεως ἤλθε νὰ συμπληρώσῃ ὁ Γερμανὸς θεμελιωτὴς τῆς συγχρόνου κοινωνιολο- γικῆς ἐπιστήμης, Max Weber. Εἰς μίαν ἐμπεριστατωμένην διατριβήν του ὁ Weber ἀνέλυσε κατὰ τρόπον ἐπιστημονικὸν καὶ μεθοδικὸν τὰς ἐννοίας ταύτας. Ἡ ἀνάλυσίς των αὐτῆς, ἀποτελεῖ καὶ σήμερον, ὅχι μόνον τὴν θεωρητικὴν ἐπινό- ησιν, ἀλλὰ καὶ πραγματικὴν θέσιν τῆς συγχρόνου κοινωνιολογικῆς ἐπιστήμης εἰς τὴν Δύσιν. Εύθυνς ἐξ ἀρχῆς, ὁ Weber, ἀπεφάνθη ὅτι τὸ κοινωνικὸν φαινό- μενον τῶν τάξεων καὶ τῆς κοινωνικῆς στρωματώσεως εἶναι κατὰ πολὺ περισ- σότερον πολύπλοκον καὶ πολυσχιδές ἀπ’ ὅ, τι ὁ Μάρκς τὸ ἔθεωρησεν. Ὁ Max Weber, συνέλαβε τὴν κοινωνικὴν στρωμάτωσιν ὡς «τρισδιάστατον» δηλαδὴ ἀνε- γνώρισε τρεῖς διαφορετικούς δείκτας κοινωνικῶν τάξεων ἐν τῇ κοινωνίᾳ ἦτοι : τὸν οἰκονομικόν, τὸν κοινωνικὸν καὶ τὸν πολιτικόν. Ἐκαστος δέ, ἀπὸ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς παράγοντας ἀντιστοιχεῖ μὲ μίαν ἀπὸ τὰς τρεῖς ἐννοίας τῆς «τάξεως» (class) τῆς «ἀναγνωρίσεως» status καὶ τῆς δυνάμεως (power).⁴⁾

Ο πρῶτος παράγων, εἶναι ἡ οἰκονομικὴ τάξις, τουτέστιν, μία στατικὴ κατηγορία ἀτόμων ἔχοντων τὴν ίδιαν οἰκονομικὴν ἡ ἀγοραστικὴν περίπου δυγα- τότητα (market position) ἐν τῇ κοινωνίᾳ.⁵⁾ Εἰς τὸ σημεῖον αὐτὸ ὁ Weber συμφωνεῖ περίπου μὲ τὴν «τάξιν» τοῦ Μάρκς. Ἄλλα, συμφώνως πρὸς τὸν Weber, ἡ οἰκονομικὴ κατάστασις ἐνὸς ἀτόμου εἰς τὴν κοινωνίαν, ἀποτελεῖ ἔνα μόνον δείκτην τῆς καθολικῆς κοινωνικῆς θέσεως τοῦ ἀτόμου. Ἐπομένως, δὲν μᾶς δίδει τὴν παντελὴ κοινωνικὴν ἀξίαν ἡ ἀναγνώρισίν του εἰς τὴν κοινω- νίαν. Ἐν καὶ, ὁ οἰκονομικὸς παράγων εἶναι σπουδαῖος διὰ τὴν καταγομὴν τῆς κοινωνικῆς διακρίσεως καὶ ἀξίας τοῦ ἀτόμου, ἐν τούτοις, λέγει ὁ Weber δὲν

4. Max Weber, «Essays in Sociology», transl. and ed., H. H. Gerth and C. W. Mills New York – Oxford University Press, 1958) p. 180.

5. Ibid., p. 181.

ἀποτελεῖ τὸν πρῶτον καὶ τελευταῖον δείκτηγν τῆς κοινωνικῆς καταστάσεως καὶ ἀξίας ἐνὸς ἑκάστου ἀτόμου εἰς τὴν κοινωνίαν.

Οἱ δεύτεροι παράγωγοι εἰναι τὴς κοινωνικής «ἀναγγώρισις ἢ ἀξία» τοῦ ἀτόμου ἥτις ἐκφράζεται διὰ τοῦ τρόπου ζωῆς (style of life) Θέσεως ἢ συμπεριφορᾶς μιᾶς ὅμιλδος ἀτόμων ἐντὸς τοῦ νομικοῦ καθεστῶτος τῆς κοινωνίας καὶ οὐχὶ τῆς παραγωγῆς.⁶ Ενῷ ἡ «τάξις» καθορίζεται ἀπὸ τὴν σχέσιν τῶν ἀτόμων πρὸς τὰ μέσα παραγωγῆς, καὶ εἶναι καθαρῶς οἰκονομικῆς φύσεως, ἡ κοινωνικὴ ἀναγγώρισις (status) τοῦ ἀτόμου ἢ καὶ ὅμιλδος ἀτόμων δύναται νὰ εἶναι ἀσχετοῦς τῆς οἰκονομικῆς του καταστάσεως. Ἐκδηλοῦται, δέ, διὰ μιᾶς θετικῆς ἢ ἀρνητικῆς ἀναγγωρίσεως ἐνὸς ἑκάστου εἰς τὴν κοινωνίαν⁷. Οθεν, ἡ κοινωνικὴ ὑπόστασις τοῦ ἀτόμου δὲν συνδέεται ὑποχρεωτικῶς μὲ τὴν οἰκονομικὴν του τοιαύτην⁷. Μὲ ἄλλους λόγους, ὁ Γερμανὸς κοινωνιολόγος Weber, μᾶς πληροφορεῖ, ὅτι εἴγαι δυνατόν, τὰ ἀτομα εἰς μίαν κοινωνίαν νὰ ἀπολαμβάνουν τὴν ἴδιαν κοινωνίαν ἀξίαν καὶ τιμητικὴν ἀναγγώρισιν, ἀσχέτως οἰκονομικῶν ἢ περιουσιακῶν στοιχείων, π.χ. οἱ μεγάλοι κλασσικοὶ μουσικοσυνθέται, οἱ διάφοροι ἔφευρέται, ἐπιστήμονες, διάσημοι φιλόσοφοι, ποιηταί, ὡς ἐπίσης, καὶ διάσημοι θρησκευτικοί, πολιτικοί, στρατιωτικοί καὶ ἱστορικοί ἐν γένει φυσιογνωμίαι. Ήλλοι ἔξ αὐτῶν, κατέχουν περίζηλον θέσιν εἰς τὸ πανόραμα τῆς ἱστορίας τῆς ἀνθρωπότητος. Η ἐκπολιτιστικὴ των καὶ ἀνθρωπιστικὴ των συνεισφορὰ εἰς τὸ οἰκοδόμημα τοῦ πολιτισμοῦ, δὲν εἴχεν ὡς κίνητρον τὴν οἰκονομικὴν ἴδιοτέλειαν ἀλλὰ πολλῷ μᾶλλον ἀπέδειπν εἰς τὴν δόξαν καὶ κατάκτησιν τοῦ ἀνθρωπίγου πνεύματος καὶ ὑπεράγω δλιών εἰς τὴν πρυτάνευσιν τῆς «ἄληθείας» τοῦ «καλοῦ» καὶ τῆς «δικαιοσύνης».

Συμβαίνει πολλάκις, ἡ κοινωνικὴ ἀναγγώρισις καὶ διάκρισις τῶν ἀτόμων μιᾶς κοινωνίας νὰ γίνεται ἔτι περισσότερον ἐμφανῆς, δταν μία ὅμιλη ἀτόμων διαφέρῃ κατὰ πολὺ ὡς πρὸς τὸν «τρόπον ζωῆς» καὶ συμπεριφορᾶς ἀπὸ μίαν ἄλλην. Τοῦτο παρατηρεῖται, κυρίως, δταν ἡ κοινωνία αὐτὴ εἶναι «ἀριστοκρατική», ἡ «φεουδαρχική» ἢ καὶ ἀκόμη «ἡμιφεουδαρχική». Δηλαδὴ, δταν ὑπάρχουν δασικαὶ διαφοραὶ μεταξὺ τῶν διαφόρων κοινωνικῶν ὅμιλων ἢ μειονοτήτων, εἰς τὴν ἴδιαν κοινωνίαν, λόγῳ τοῦ μορφωτικοῦ καὶ ἐπαγγελματικοῦ ἐπιπέδου καὶ ἐπομένως τρόπου ζωῆς καὶ θιοτικοῦ ἐπιπέδου. Π.χ. δταν τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα μεταξὺ τῶν ἀστικῶν κοινωνικῶν τάξεων καὶ ἐκείνων τῶν ἀγροτικῶν περιοχῶν διαφέρῃ κατὰ πολὺ. Εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰσόδημα, εἰς τὴν περιοχὴν τῆς πρωτευούσης εἶναι περίπου \$ 800.00 ἐνῷ εἰς τὰς καθυστερημένας ἐπαρχίας εἶναι περίπου \$ 200.00⁸. Ἐπ' αὐτοῦ, ἡ Ἐπαγαστατικὴ Ἐθνικὴ Κυβέργησις, πλήρης ἐνήμερος τῆς διαφορᾶς αὐτῆς, ἔχει θέσει ὡς σκοπόν

6. Ibid., p. 187.

7. Ibid., p. 187.

8. I. A. Βραχάτης, «Τὸ Δημογραφικὸν Πρόβλημα τῆς Ἑλλάδος καὶ ἡ Ἐθνικὴ Ἀμυνα» Τενικὴ Στρατιωτικὴ Ἐπιθεώρησις, (Ιούνιος 1968), σελίς 80.

της, για άνυψωση τὸ κατὰ κεφαλὴν εἰςόδηγμα δὲ τῶν Ἑλλήνων εἰς 1.000 δολάρια μέχρι τὸ 1972⁹.

Τὸ τρίτον στοιχεῖον τῆς κοινωνικῆς στρωματώσεως, συμφώνως πρὸς τὸν Weber, εἶναι ὁ «πολιτικὸς δείκτης», ὅστις ἀναφέρεται εἰς τὴν ὅμιλα ἔκεινην τῶν ἀνθρώπων ἡ ὁποία ἔξασκει κοινωνικὴν δύναμιν. Δηλαδή, ἡ ἴκανότητης μιᾶς ὅμιλος ἀνθρώπων νὰ προσδιηγῇ εἰς ἀποτελεσματικὰς ἀποφάσεις ἐθνικῆς σημασίας διὰ μίαν κοινωνίαν. «Ἡ ἀκέριη, ἡ ἴκανότης τῆς ὅμιλος αὐτῆς νὰ ἐπιδρᾷ ἐμπιέσως ἡ ἀμέσως εἰς τὴν ἐν γένεις συμπεριφορὰν τῶν ὑπολοίπων πολιτῶν τῆς αὐτῆς κοινωνίας¹⁰. Συμφώνως πρὸς τὸν Weber, ἡ κοινωνικὴ δύναμις δύναται νὰ ἐκφρασθῇ μέσῳ πολιτικῶν κομμάτων (parties). Συμβαίνει ὅμως πολλάκις, τὰ κόμιματα αὐτὰ νὰ χάνουν τὸν δημοκρατικὸν τοὺς χαρακτῆρα καὶ σκοπὸν καὶ νὰ μετατρέπωνται εἰς κόμιματα δλιγαρχίας καὶ γεποτισμοῦ. Δηλαδή, τείνουν νὰ ἔχουν πρετοῦν τὰ κοινωνικο - οἰκονομικὰ συμφέροντα ωρισμένων κοινωνικῶν ὅμιλδων¹¹. Εἰς τὰς ἰδίας λέξεις τοῦ Weber, «....εἰς τὰς περισσοτέρας περιπτώσεις τὰ κόμιματα εἶναι ἐν μέρει κόμιματα οἰκονομικῶν συμφερόντων καὶ ἐν μέρει κόμιματα κοινωνικῶν διακρίσεων ἐνῷ εἰς μερικὰς περιπτώσεις δὲν εἶναι οὕτε τὸ ἔνα οὕτε τὸ ἄλλο....¹². Ωσαύτως ὅσα κόμιματα ἀγωγίζονται γ' ἀναλάθουν τὴν ἔξουσίαν ἡ ἀρχὴν τείνουν δι' οἰουδήποτε τρόπου νὰ εἶναι αὐταρχικὰ ἡ προσωποπαγὴ εἰς χαρακτῆρα¹³. Ὑποστηρίζομεν, λοιπόν, ὅτι εἰς μίαν τοιαύτην ἀνομικὴν πολιτικὴν κατάστασιν μιᾶς κοινωνίας, δταν δηλαδή, τὰ κόμιματα μετατρέπωνται εἰς κόμιματα «δλιγαρχίας» καὶ «γεποτισμοῦ ἀκόμη καὶ διὰ τῆς ὁδοῦ τῆς δημοκρατίας καὶ τοῦ κοινοβουλευτισμοῦ, τὰ κόμιματα αὐτὰ στεροῦνται τῆς «νομιμότητος» νὰ κυβεργοῦν τὰ ἀτομα μιᾶς κοινωνίας. Ἡ Ἐπανάστασις τῆς 21ης Απριλίου 1967, ὑπὸ τῶν Ἐνόπλων Δυνάμεων, ἦτο μία ἀπὸ τὰς αἰτίας τῆς πολιτικῆς «ἀνικανότητος» καὶ «ἀδυναμίας» τῶν πολιτικῶν ἀρχηγῶν καὶ τῶν πολιτικῶν των συγασπισμῶν νὰ κυβεργήσουν ως κόμιματα «δημοκρατικά».

Ἐν περιλήψει, συμφώνως πρὸς τὸν Weber, ἡ κοινωνικὴ στρωματώσις μιᾶς κοινωνίας διαρθροῦται εἰς τὴν οἰκονομικὴν τάξιν (class) τὸν κοινωνικὸν τομέα τῶν διακρίσεων καὶ ἀξιῶν (status) καὶ τὸν πολιτικὸν παράγοντα (parties). Ἡ κρίσις τοῦ ἐνὸς παράγοντος ἐπιφέρει κρίσιν εἰς τοὺς ἄλλους παράγοντας. Ἡ κρίσις τῆς συγχρόνου δημοκρατίας καὶ κοινοβουλευτισμοῦ εἶναι καὶ κρίσις κοινωνικῆς ἀλλαγῆς καὶ μεταβατικῆς περιόδου τῆς αὐτῆς κοινωνίας ἀπὸ τὸ ἔνα στάδιον ἀγαπτύξεως εἰς ἄλλο. Ἡ θέσις μας, εἶναι ὅτι ἡ Ἑλλὰς εὑρίσκεται

9. Statement by Mr Thanos, Deputy Governor of the Bank of Greece (Ministry to the Prime Minister, Press and Information Department Foreign Press Division, Athens, July, 1968).

10. Max Weber, Essays in Sociology, p. 194.

11. Ibid., p. 194.

12. Ibid., p. 194.

13. Ibid., p. 194.

εἰς τὰ πρόθυρα μιᾶς ἐπαγαστατικῆς καὶ ριζικῆς ἀλλαγῆς εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς κοινωνικῆς, οἰκονομικῆς, καὶ πολιτικῆς ἀναπτύξεως καὶ δραστηριότητος.

”Αλλωστε μίαν τοιαύτην ἐπαγαστατικήν ἀλλαγὴν ἥλθε νὰ ἐπικυρώσῃ καὶ τὸ 91,8 % τῶν Ἐλλήνων εἰς τὸ ἴστορικὸν δημοσῆφιτικόν τῆς 29 Σεπτεμβρίου 1968.

Η ἔνγοια τῆς κοινωνικῆς διαρθρώσεως εἰς κοινωνικάς τάξεις, ἔχει ἀπασχολήσει καὶ τοὺς συγχρόνους κοινωνιολόγους καὶ εἰδικῶς, τοὺς ἀμερικανούς. Εἶναι ἀρκετόν, γ' ἀναφέρωμεν μίαν ἀντιπροσωπευτικὴν δειγματολειψίαν τῶν πλέον διαστήμων ἀμερικανῶν κοινωνιολόγων, οἱ ὅποιοι σύν τοῖς ἄλλοις, ἡσχολήθησαν ἐκτενῶς μὲ τὸ φαινόμενον αὐτό. ”Οπως εἶναι οἱ Thorstein¹⁴, T. H. Marshall¹⁵, Pitirim Sorokin¹⁶, Talcott Parsons¹⁷, Kingsley Davis καὶ W. E. Moore¹⁸ καὶ ἄλλοι. Οἱ Ἀμερικανοὶ κοινωνιολόγοι, ως σύνολον, λοι, ἔχουν ἀσχοληθῆ περισσότερον μὲ τὴν ἐμπειρικὴν ἔρευναν τῶν κοινωνικῶν φαινομένων. Η ἐμπειρικὴ τάσις τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἀπορρέει ἀπὸ μίαν γενικωτέραν ἐκπαιδευτικὴν πολιτικὴν, «ἀποκεντρωτικὴν» εἰς χαρακτῆρα καὶ περισσότερον ἴδιωτικήν, κυρίως εἰς τὸν τομέα τῆς ἀνωτάτης ἐκπαιδεύσεως.

Ἐπίσης, γ' ἐμπειρικὴν ἔμφασις ὀντανακλᾶ μίαν κατ' οὐσίαν τεχνοκρατικήν, διοικητικήν, καὶ ἑτερογενῆ κοινωνίαν, Χαρακτηριστικὸν τῆς ὅποιας εἶναι ἡ «δυναμικὴ κοινωνικὴ ἀλλαγὴ» εἰς ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ἀναπτύξεως καὶ πρόδοου.

Θὰ εἴναι εὔλογον, γ' ἀναφέρωμεν μίαν σύντομον περιγραφήν, πῶς ἔνιοι ἐκ τῶν προσαγαφερθέντων Ἀμερικανῶν θεωρητικῶν κοινωνιολόγων, συλλαμβάνουν τὴν ἔννοιαν τῆς κοινωνικῆς στρωματώσεως. Ο Sorokin π.χ. εἰς ἐκ τῶν διασημοτέρων κοινωνιολόγων, εἰς ὅλον τὸν κόσμον, φρονεῖ ὅτι :

»Κοινωνικὴ στρωμάτωσις εἶναι ἡ διαφοροποίησις ἐνὸς δοθέντος πληθυσμοῦ εἰς ιεραρχικάς τάξεις. Η δάσις καὶ ἡ οὖσία μιᾶς τοιαύτης διαφοροποιήσεως. εἰς κατώτερα καὶ ἀνώτερα, κοινωνικὰ στρώματα ἐκδηλοῦται εἰς τὴν ἄνισον κατανομὴν τῶν δικαιωμάτων καὶ προνομίων, τῶν καθηκόντων καὶ εὐθυγάνων, τῶν κοινωνικῶν ἀξιῶν καὶ στερήσεων, τῆς κοινωνικῆς δυνάμεως καὶ ἐπιρροῆς μεταξὺ τῶν μελῶν μιᾶς κοινωνίας»¹⁹.

Ο Sorokin διακρίνει τρία ἐπίπεδα κοινωνικῆς στρωματώσεως – τὸ ἐπαγ-

14. Thorstein Veblen, «Theory of the leisure Class» in R. Bendix and S. M. Lipset (Eds), *Class, Status and Power : A Reader in Social Stratification* (Glencoe, Ill., The Free Press, 1953), pp. 35–45.

15. T. H. Marshall, «The Nature of Class Conflict» (*Ibid.*), pp. 81–87.

16. Pitirim Sorokin, «What is Social Class», (*Ibid.*), pp. 87–92.

17. Talcott Parsons, «A revised Analytical Approach to the theory of Social Stratification», (*Ibid.*) pp. 92–128.

18. K. Davis and W. E. Moore, «Some Principles of Stratification», *American Sociological Review*, 18, No. 4 (August, 1953) pp. 387–397.

19. Pitirim Sorokin, «Social and Cultural Mobility» (Glencoe, Illinois; The Free Press, 1959), p. 11.

ματικόν, τὸ οἰκογομικὸν καὶ τὸ πολιτικόν²⁰. Ἐμμένει δέ, ὅτι δὲν ὑφίσταται οὐδεμία κοινωνία ἥπτες δὲν ἔχει κάποιο εἶδος κοινωνικῆς στρωματώσεως, ἀλλὰ καὶ οὕτε ὑπάρχει καὶ κοινωνία μὲ τελείως κλειστὸν σύστημα «κοινωνικῆς κινητικότητος» ὅπως π.χ. αἱ Ἰγδίαι.

Παρομοίως, οἱ κοινωνιολόγοι Davis καὶ Moore, εἰς μίαν ἐκ τῶν πραγματειῶν των: «Μερικαὶ τῆς Αρχαὶ τῆς Κοινωνικῆς Στρωματώσεως τε τοις» (Some Principles of Social Stratification) ισχυρίζονται ὅτι, μία ἀνάλυσις κοινωνικῆς στρωματώσεως δέον ὅπως ἀναζητηθῇ εἰς τὴν «ἀξιολογικὴν διαφοροποίησιν» τῶν ἐπαγγελμάτων. Συμφώνως πρὸς αὐτούς, εἰς κάθε ἐπάγγελμα πρέπει γὰρ ἀποδίδεται διαφορετικὴ κοινωνικὴ ἀξία καὶ οἰκονομικὴ ἀμοιβή. Ἀμφότεραι τῶν ὅποιων πρέπει γὰρ εἶναι ἀνάλογοι τοῦ κοινωνικοῦ ρόλου, χρόνου, ἔξδων, μελέτης, δυσκολίας καὶ γενικῶς τῆς κοινωνικῆς ὑπηρεσίας τὴν ἕποιαν ὁ ἐπαγγελλόμενος προσφέρει εἰς τὴν κοινωνίαν. Οἱ λατρὸς π.χ. πρέπει γὰρ ἀπολαμβάνῃ περισσότερον προνομιούχον θέσιν ἀπὸ τὸν μηχανικόν. Οἱ κοινωνιολόγοι δημιώσ, αὐτοὶ δὲν μᾶς καθορίζουν λεπτομερῶς ποῖα εἶναι τὰ ἀντικείμενικὰ κριτήρια τῆς ἐπαγγελματικῆς ἀξιολογήσεως ἐνὸς ἑκάστου ἐπαγγέλματος εἰς μίαν ἑκάστην κοινωνίαν. Γνωρίζομεν ὅτι, δλα τὰ ἐπαγγέλματα κατὰ κάποιον τρόπον προσφέρουν κοινωνικὴν ὑπηρεσίαν εἰς μίαν ἑτερογενῆ καὶ πολύπλοκον κοινωνίαν. Κυρίως δταν ἡ κοινωνία αὐτὴ ἔχῃ μεγάλην κατανομὴν ἐργασίας. Ἐπίσης, εἶναι γνωστὸν ὅτι, κάθε κοινωνία (culture) ἀποδίδει διαφορετικὴν ἀξίαν καὶ σημασίαν εἰς τὸ αὐτὸν ἢ καὶ διαφορετικὸν ἐπάγγελμα, εἰς τὴν οἵαν ἡ διαφορετικὴν περίσσον. Ο δικηγόρος π.χ. εἰς τὴν Ἑλλάδα ώς ἐπαγγελμα θεωρεῖται κοινωνικῶς ἀναγκαῖον, εἶναι δυνατόν, δημιώς γὰρ μὴ συμβαίνῃ τοῦτο εἰς μίαν πρωτόγονον κοινωνίαν ὅπου οἱ ἄγθρωποι δὲν ἔχουν ἀναπτύξει τὴν ἐπιστήμην τῆς νομολογίας.

Ἐκ τῶν ἀνωτέρω, συνάγεται, ὅτι οἱ διάφοροι κοινωνιολόγοι καὶ κοινωνικοὶ φιλόσοφοι κατὰ διαφόρους ἐποχὰς ἀνεξήτησαν τὴν αἰτίαν τῆς κοινωνικῆς στρωματώσεως καὶ τῶν κοινωνικῶν τάξεων εἰς διαφορετικὰς συγκυρίας καὶ κυρίως εἰς «κοινωνικά» περιστάσεις. Εἰς τὴν προσπάθειάν των αὐτήν, γὰρ μᾶς παραδόσουν ἔνα ἐμπειριστατωμένον θεωρητικὸν σύστημα «κοινωνικῆς διαφοροποίησεως» δὲν κατέληξαν μέχρι σήμερον γὰρ μᾶς παρουσιάσουν ἔνα αὐτοτελές θεωρητικὸν σύστημα ὥστε γὰρ τὸ ἐφαρμόσωμεν εἰς τὴν ἐμπειρικὴν ἀνάλυσιν δλων τῶν κοινωνικῶν. Εἶναι δημιώς δέδαιον ὅτι, ἔχομεν ἀρκετὰ προοδεύσει εἰς τὸν τομέα αὐτόν, ὅπως ἀλλωστε, θὰ ἰδωμεν καὶ κατωτέρω ἀπὸ τὴν περαιτέρω ἀνάλυσιν τῆς ἐννοίας τῆς «κοινωνικῆς κινητικότητος».

20. Ibid., p. 11.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΣ

Ἡ ἔννοια τῆς «κοινωνικῆς στρωματώσεως» καὶ «τῶν κοινωνικῶν τάξεων», τὴν ὅποιαν ἀνελύσαμεν ἀνωτέρῳ, θὰ ἡτο «ἀτελής» καὶ «μονομερής» ἀνεύ τῆς ἀναλύσεως τῆς ἐννοίας τῆς «κοινωνικῆς κινητικότητος». Ἀμφότεραι, αἱ ἔννοιαι ὅπως ἀνεφέραιμεν εἰς τὸν πρόδογόν μας εἶναι ἔννοιαι συγκαταστέμέναι καὶ η̄ μία ἔξαρταται ἀπὸ τὴν ἄλλην. Ἡ μὲν «κοινωνικὴ στρωματώσις», θεωρεῖται ἀπὸ πολλοὺς κοινωνιολόγους ὡς ἔννοια κατ' ἔξοχήν «στατική». Ἡ δέ, κοινωνικὴ κινητικότης ὡς ἔννοια «δυναμική». Ὅταν λέγωμεν, «κοινωνικὴν κινητικότητα», ἐννοοῦμεν τὴν κίνησιν ἢ ἀλλαγὴν τοῦ ἀτόμου ἢ καὶ ὀμάδος ἀτόμων ἀπὸ τὴν μίαν κοινωνικὴν τάξιν ἢ ἐπάγγελμα εἰς ἑτέραν ἢ ἔτερον τοιοῦτον. Ἡ «κινητικότης» τῶν ἀτόμων ἀποτελεῖ σπουδαῖον ἀγτικείμενον ἐρεύνης τῶν κοινωνιολόγων. Ἐπίσης, ἡ «κοινωνικὴ κινητικότης», εἶναι δυνατόν, ν̄ ἀναφέρεται εἰς τὴν μετακίνησιν τῶν πληθυσμῶν ὅπως π.χ. ἡ ἀστυφιλία, ἡ μετανάστευσις. Ωσαύτως, ἡ «κινητικότης» εἶναι γνώρισμα, κατ' ἔξοχήν, τῶν ἐλευθέρων λαῶν καὶ ἀγοκτῶν κοινωνικῶν συστημάτων.

Τούγαντίον, ὅταν εἰς μίαν κοινωνίαν εἰς τὴν ὅποιαν αἱ κοινωνικαὶ τάξεις καὶ αἱ σχέσεις των πρὸς ἀλλήλους εἶναι «ἐκ γενετῆς» προκαθωρισμέναι (ascrivate), ἡ κοινωνία αὐτὴ λέγομεν, ὅτι ἔχει «ακλειστὸν» (closed) σύστημα «κοινωνικῆς στρωματώσεως» καὶ ἡ «κινητικότης» τῶν ἀτόμων εἶναι ἀνύπαρκτος ἢ περιωρισμένη. Πολλοὶ σύγχρονοι κοινωνιολόγοι ἔχουν ἐρευνήσει τὸν διαθίμον ὡς καὶ τὸν ρυθμὸν «κινητικότητος» τῶν ἀτόμων εἰς διαφόρους κοινωνίας. Ὁ Ἀμερικανὸς κοινωνιολόγος π.χ. Meyers ἔχει διακρίνει τρεῖς τύπους «κινητικότητος»: 1) τὸν φεουδαρχικὸν (estate) ὁ ὅποιος ἦτο γνώρισμα τῆς Μεσαιωνικῆς κοινωνίας, εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην, 2) τὸν Κάστο (caste), ὁ ὅποιος ὑπάρχει εἰς τὰς Ἰνδίας, ἀλλὰ ἔχει ἔξασθενγήσει μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον²¹ καὶ 3) τὸν ἀνοικτὸν τύπον τῶν κοινωνικῶν τάξεων (open class), ὁ ὅποιος εἶναι ἵδιον τῶν συγχρόνων δημοκρατικῶν κοινωνιῶν. Ἐκ τῶν τριῶν τύπων, ὁ τελευταῖος, παρέχει τὴν μεγαλυτέραν «κινητικότητα» εἰς τὰ ἄτομα.

Ἐξ ὅλου, ὁ Sorokin διέκρινε δύο εἴδη «κοινωνικῆς κινητικότητος» τὴν ἀριζόντιαν (horizontal) καὶ τὴν «αὐθετον» (vertical). Διὰ μὲν τῆς πρώτης, ἐννοεῖται ἡ «κίνησις» ἔνδεις ἀτόμου ἢ ὀμάδος ἀτόμων ἀπὸ τὴν μίαν κοινωνικὴν θέσιν ἢ ἐπάγγελμα εἰς τὴν ἄλλην ἢ ἄλλο τῆς αὐτῆς κοινωνικῆς ἀξίας ὅπως ὁ ἰατρὸς π.χ. ἀλλάζει ἀπὸ μίαν ἰατρικὴν εἰδικότητα εἰς τὴν ἄλλην. Ἡ δέ, μεγαλυτέρα «κινητικότης» τῶν ἀτόμων ἐν τῇ κοινωνίᾳ εἶναι δριζοτία. Διὰ

21. Ἡ κοινωνικὴ στρωματώσις τῶν Ἰνδιῶν δημόσκεται «Caste System» καὶ εἶναι κάτι παρόμοιον τοῦ φεουδαρχικοῦ συστήματος τοῦ Μεσαιωνος. Οἱ ἀνθρωποι ζεύρουν ἐκ τῶν προτέρων τὴν κοινωνικὴν των θέσιν (exante). Μετὰ τὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμον ὅμως παρατηρεῖται μεγαλυτέρα κινητικότης ἀπὸ τὴν μίαν τάξιν εἰς τὴν ἄλλην εἰς τὰς Ἰνδίας.

δέ, τής καθέτου «κινητικότητος» έγγοσείται ή κίνησις άπό μίαν κοινωνικήν θέσιν εἰς κατωτέραν ή άνωτέραν τοιαύτην, π.χ. ὁ ἀποτυγχάνων δικηγόρος ὁ ὅποιος γίνεται ἔνας ἀστηριος ὑπάλληλος η ὁ ἐργάτης ὁ ὅποιος γίνεται ἐπιστάτης εἰς τὸ ἐργοστάσιον.

Μερικὰ ἀπὸ τὰ σπουδαιότερα εἴδη τῆς «κοινωνικῆς κινητικότητος» εἶναι : 1) η ἐπαγγελματικὴ κινητικότης (occupational mobility), 2) η μεταξὺ γενεῶν κινητικότης intergenerational mobility καὶ 3) η κινητικότης τοῦ ἀτόμου κατὰ τὴν διάρκειαν μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς γενεᾶς (intergenerational mobility). Μία σύντομος ἀνάλυσις ἑκάστου εἴδους ἀκολουθεῖ κατωτέρω. λυσις εἰκάστου εἴδους ἀκολουθεῖ κατωτέρω. Η ἐπαγγελματικὴ κινητικότης, ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀλλαγὴν ἐπαγγέλματος, δριζούτινας η καθέτως τῆς κοινωνικῆς πυραμίδος. Η ἐπαγγελματικὴ ἀπασχόλησις ἔνδει ἀτόμου εἶναι ἀπὸ τοὺς διατικωτέρους παράγοντας τῆς κοινωνικῆς καὶ οἰκονομικῆς θέσεώς του εἰς τὴν κοινωνίαν. Κάθε ἐπαγγελματικὴ ἀλλαγὴ συνεπάγεται καὶ ἀνάλογον κοινωνικὴν καὶ οἰκονομικὴν ἀξίαν ἔνδει ἑκάστου εἰς τὴν κοινωνίαν. Η μεταξὺ γενεῶν «κινητικότης», ἀναφέρεται εἰς τὴν ἀλλαγὴν τοῦ ἐπαγγέλματος μεταξὺ πατρὸς καὶ γιοῦ. "Οταν π.χ. ὁ πατὴρ εἶναι μικροέμπορος καὶ ὁ υἱός του καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου. Καὶ τέλος, η «κινητικότης» κατὰ τὴν ὅποιαν, αὐτὸν τοῦτο, τὸ ἀτομον ἐπιτυγχάνει ἀλλαγὴν τοῦ ἐπαγγέλματος ἐντὸς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς γενεᾶς π.χ. τὸ ἀτομον ἐκεῖνο τὸ ὅποιον ἐκκινεῖ ὡς ἀπλοῦς ἐργάτης καὶ γίνεται διοικήχανος. Ἐπομένως η κινητικότης τῶν ἀτόμων ὑπαγορεύεται, κατὰ τὸ μέγιστον, ἀπὸ τὸ εἶδος ἐργασίας εἰς τὴν ὅποιαν τὸ ἀτομον ἀσχολεῖται. Είναι δυνατόν, δημος η κινητικότης τοῦ ἀτόμου νὰ εἶναι καὶ κληρονομικὴ ὅπως π.χ. ὁ υἱὸς τοῦ διοικήχανου ὁ ὅποιος διαδέχεται τὸν πατέρα εἰς τὴν ἐπιχείρησιν, η ὁ τυχερὸς τοῦ λαχείου η ἀκόμη ὁ κληρονόμος μιᾶς περιουσίας κ.τ.λ.

Τρεῖς ἀπὸ τὰς διατικωτέρας ἔρωτήσεις τὰς ὅποιας καλούμεθα ν' ἀπαντήσωμεν, δσον ἀφορᾶ, τὴν κινητικότητα τῶν ἀτόμων εἰς τὴν κοινωνίαν δύνανται γὰ συγοψισθοῦν ὡς ἔξης :

1) Ποία εἶναι η διμοιότης τῆς «κινητικότητος» μεταξὺ τῶν οἰκονομικῶν ἀνεπτυγμένων κοινωνιῶν ;

2) Ποῖα εἶναι αἱ ἐπιπτώσεις τῆς «κινητικότητος» ἐπὶ τῆς ψυχολογικῆς, οἰκονομικῆς, καὶ κοινωνικῆς, ἐν γένει, καταστάσεως τῶν ἀτόμων εἰς τὴν κοινωνίαν ; καὶ

3) Ποῖοι εἶναι οἱ κύριοι παράγοντες τῆς «κινητικότητος» τῶν ἀτόμων εἰς μίαν σύγχρονον κοινωνίαν ;

"Οπως ἀνεφέραιμεν καὶ ἀνωτέρω, ὁ αἰών, πρῶτον, τῶν ἀνακαλύψεων τοῦ Νέου Κόσμου ἔφερε βραδύτερον, τὰς ἐπαναστάσεις τοῦ ἐμπορίου (Merchantile), τῆς Βιομηχανίας (Industrial) καὶ τῆς Γαλλικῆς Ἐπαναστάσεως η ὅποια ἐγαλούχησε καὶ τὰς ἄλλας ἐπαναστάσεις ὅπως τὴν Ἑλληνικήν, Ἀμερικανικήν κλπ. Η Βιομηχανικὴ Ἐπανάστασις ἦτις ἔλαβε χώραν, τὸ πρῶτον,

εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην (Αγγλίαν) καὶ δραδύτερον εἰς τὴν Ἀμερικὴν εἰχεν ὡς συνέπειαν τὴν δημιουργίαν ἐνὸς νέου συστήματος κοινωνικῆς διαρθρώσεως καὶ κινητικότητος τῶν ἀτόμων. Ή μετανάστευσις τῶν πληθυσμῶν, τόσον ἡ «φυγόκεντρος» ὅσον καὶ ἡ «κεντρομέλος» τῆς μὲν πρώτης, ἡ τάσις τῆς μετανάστευσεως ἀπὸ τὴν Εὐρώπην εἰς ξένην ἥπειρον, τῆς δὲ δευτέρας, ἡ ἐνδοευρωπαϊκὴ τάσις, ἐκέντρισε τὸ ἔγδιαφέρον τῆς ἑρεύνης τῶν κοινωνικῶν φαινομένων καὶ ἴδια τῆς «κινητικότητος» τῶν ἀτόμων. Ή Βόρειος Ἀμερικὴ π.χ. ἔχει θεωρηθῆ, ἀγέκαθεν, ἀπὸ πολλοὺς ὡς ἡ «χώρα τῆς εὐκαιρίας». Τὸ Ἀμερικανικὸν ὄνειρον τῆς ἀτομικῆς ἐπιτυχίας ἔχει γαλούχησει γενεαῖς Ἀμερικανῶν καὶ ξένων. Εἶναι δέ, τὸ δικαίωμα ἐκάστου ἀτόμου γὰρ ἐπιτύχη εἰς τὴν ζωὴν καὶ νὰ φθάσῃ εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ «κοινωνικοῦ ρόμβου»²². Ή ἔμφασις ἐδῶ, εἶναι εἰς τὴν ἀτομικὴν πρωτοδουλίαν, τὸν εὐγενῆ συναγωγισμὸν καὶ τὴν ικανότητα ἐνὸς ἐκάστου ὅπως ἀναδειχθῇ καὶ ἀνέλθῃ κοινωνικῶς καὶ οἰκονομικῶς. Ή ἑρώτησις γεγνᾶται, διατὶ ἡ Ἀμερικὴ θεωρεῖται ἡ χώρα τῆς εὐκαιρίας τῆς «κινητικότητος»; Εἶναι μία τουαύτη θέσις πραγματικὴ ἢ ίδεολογικὴ; Οἱ Ἀμερικανοὶ κοινωνιολόγοι, μεταξύ τῶν ἄλλων, οἱ Bendix καὶ Lipset εἰς τὸ Βιβλίον των «Κοινωνικὴ Κινητικότης εἰς τὴν Βιομηχανίαν» (Sosial Mobility in Industrial Society) μᾶς δίδουν τὰς κάτωθι ἔξηγήσεις:

1) ἡ ἔλλειψις ἀριστοκρατικῆς παραδόσεως εἰς τὴν Ἀμερικὴν (καὶ περισσότερον σύνηθες εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην), 2) ἡ ἔμφασις εἰς τὴν Ἀμερικὴν ἐπὶ τῆς κοινωνικῆς ισότητος καὶ εὐκαιρίας ὅλων τῶν πολιτῶν, 3) ἡ τάσις τῆς μετακινήσεως τῶν Ἀμερικανῶν ἀπὸ τὰς ὅλιγότερον ἀνεπτυγμένας περιοχὰς εἰς τὰς περισσότερον τουαύτας πρὸς ἀναζήτησιν καλυτέρας τύχης Π.χ. εἰς τὴν Ἀμερικὴν οἱ κάτοικοι λέγουν ἐὰν δὲν ἐπιτύχησει εἰς τὸν Νότον ὑπάρχει καὶ ὁ Boppas ἡ ἐὰν δὲν ἐπιτύχησει εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὑπάρχει καὶ ἡ Δύσις.

Μία ὄμλη ὄμας κοινωνιολόγων, μεταξύ τῶν ἄλλων οἱ Bendix καὶ Lipset, Rogoff, Zetterberg, Inkeles, Davis κ.ἄ. ἔχουν ἐνεργήσει συγκριτικὰς μελέτας «κινητικότητος» μεταξύ πολλῶν ἄλλων οἰκονομικῶν ἀνεπτυγμένων κοινωνιῶν καὶ συγκεκριμένως εἰς Δ. Γερμανίαν, Αγγλίαν, Αὐστραλίαν, N. Ζηλανδίαν, Γαλλίαν, Καναδᾶν καὶ τὰ Σκανδιναվικὰ κράτη, εἰς τὰ τελευταῖα εἴκοσι περίπου ἔτη μετά τὸν Δεύτερον Παγκόσμιον Πόλεμον. Τὰ πορίσματα τῶν ἑρευνῶν αὐτῶν δεικνύουν σαφῶς ὅτι, ἀντιθέτως πρὸς τὴν λαϊκὴν γνώμην, ἡ «κινητικότης» ἐν γένει, ἐμφανίζεται περίπου ἡ ίδια εἰς δλας τὰς ὡς ἀνω κοινωνίας²³.

Η κινητικότης τῶν ἀτόμων ἀπὸ τὴν μίαν κοινωνικὴν θέσιν εἰς τὴν ἄλλην δὲν λαμβάνει χώραν ἵνα να τιμηθεί. "Εγει εἰς τὰς ἐπιπτώσεις τῆς ἐπὶ τῆς οἰκο-

22. Τὸ σημερινὸν σύστημα τῆς «κοινωνικῆς στρωματώσεως» εἰς τὴν Ἀμερικὴν παρομιάζεται μὲ σχῆμα ρόμβου ἢ ὀντού. Τὸ κέντρον τῶν ὄποιων ἀποτελεῖ τὴν μεσίαν τάξιν καὶ τὰ ἄκρα ἢ μὲν κορυφή, τὴν ἀνωτέραν τάξιν, ὃ δὲ πυθμήν τὴν κατωτέραν.

23. S. M. Lipset and R. Bendix, «Social Mobility in Industrial Society» (Berkeley and Los Angeles : University of California Press 1963), p. 13.

νομικής, φυχολογικής και κοινωνικής καταστάσεως του ατόμου. Άποδο οίκονομικής άπόφεως, τὸ ἀτομὸν στηρίζεται εἰς τὸν οίκονομικὸν συναγωνισμὸν ὁ ὅποιος τὸν παραθεῖ εἰς τὴν ἐπιδίωξιν μιᾶς καλυτέρας ζωῆς. Ο τοιοῦτος οίκονομικὸς συναγωνισμός, διὰ γὰρ ἀνταποκριθῆ τὸ ἀτομὸν εἰς τὰς ἀπαιτήσεις τῆς συγχρόνου ζωῆς, ἔχει δεδιώς τὴν καλήν του ὄψιν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀσχημονίαν ταιαίτην, ἥτις ἐκδηλούται, κυρίως, εἰς τὸν τομέα τῆς κοινωνικῆς φυχολογίας του ατόμου. "Οταν ἡ ἀπόκτησις περισσοτέρων διλικῶν ἀγαθῶν, γίνεται «σκοπός» τῆς ζωῆς καὶ ὅχι «μέσον» τότε ὑπάρχει ὁ κίνδυνος πολλῶν φυχολογικῶν καὶ κοινωνικῶν προβλημάτων τόσον διὰ τὸ ἀτομὸν δύον καὶ διὰ τὴν κοινωνίαν ὡς σύνολον. Συγχεκριμένως, οἱ διάφοροι κοινωνικοὶ ἐπιστήμονες, ιδίως, κοινωνικοὶ φυχολόγοι καὶ κοινωνικοὶ φυχιστροὶ ἔχουν ἀγακαλύψει ὅτι ὑπάρχει θετικὴ σχέσις μεταξὺ ὠρισμένων φυχικῶν ἀσθενειῶν - ὅπως εἶναι αἱ διάφοροι μορφαὶ νευρώσεων (neuroses) καὶ φυχονευρικῆς ἐντάσεως (tension καὶ anxiety) καὶ «κινητικότητος». Μερικοὶ ἀπὸ τοὺς λόγους τοὺς ὅποιους μᾶς προσφέρουν εἶναι ὁ ρυθμὸς τῆς συγχρόνου ζωῆς, ἡ ἀποξένωσις του ατόμου ἀπὸ τὴν φιλικήν καὶ διοικηγενῆ του κοινωνικήν ὁμάδα (primary group) ποὺ εἶναι χαρακτηριστικὸν τῶν μικρῶν κοινωνικῶν ἡ κοινωνιῶν καὶ ἡ μετακίνησί του εἰς τὰ μεγάλα ἀστικὰ καὶ διοικητικά κέντρα μὲ τὴν «ἀνωνυμότητα» καὶ «έτερογένειαν» τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν συγγενειῶν των. Ἐπίσης, ἀλλαὶ μελέται ἔχουν ἀποδεῖξει ὅτι ὑπάρχει θετικὴ σχέσις μεταξὺ «ἐγκληματικότητος» (ἀνηλίκων καὶ ἐνηλίκων) καὶ «κινητικότητος». Εἶναι δὲ γνωστόν, ὅτι «έγκληματικότης» καὶ αἱ διάφοροι φυχονευρικοὶ παθήσεις τείγουν γὰρ εἶναι μεγαλύτεραι εἰς ἐκείνας τὰς κοινωνικάς ποὺ ἡ «κινητικότης» καὶ ἡ ἔμφασις ἐπὶ τῶν διλικῶν ἀγαθῶν ἐπίσης μεγαλυτέρα.

Μερικοί, ἀπὸ τοὺς κυριωτέρους παράγοντας, οἱ ὅποιοι συντελοῦν εἰς τὴν «κινητικότητα» τῶν ἀτόμων εἰς τὴν κοινωνίαν εἶναι δύο κυρίως εἰδῶν : 1) ἀτομικοὶ καὶ 2) συλλογικοί. Ἀτομικοὶ παράγοντες περιλαμβάνουν δύον εἰκείνους τοὺς παράγοντας, οἱ διόποιοι ἔχουν σχέσιν μὲ τὴν ἴκανότητα, κτητὴν καὶ ἐπικτητού, τοῦ ἀτόμου ὅπως τὴν ἀντίληψιν, τὴν νοητούσύγηη, τὴν ἐργατικότητα, τὴν μόρφωσιν, τὴν φιλοδοξίαν, τοὺς σκοπούς, τὴν πειθαρχίαν καὶ αὐτοκριτικήν κ.ἄ. Συλλογικοὶ παράγοντες περιλαμβάνουν μίαν συγκυρίαν κοινωνικῶν, πολιτικῶν καὶ οίκονομικῶν παραχόντων καὶ περιστάσεων. Κατὰ πόσον, ἡ κοινωνία προσφέρει δυνατότητας καὶ εὐκαιρίας διὰ ἀτομικὴν ἐπίτευξιν τῆς «κινητικότητος». Ἐπίσης, ἡ οίκονομικὴ καὶ πολιτικὴ ἀνάπτυξις καὶ ὁ βαθμὸς ἐκβιομηχανοποιήσεως μίας κοινωνίας προσφέρουν τὴν δυνατότητα τῆς «κοινωνικῆς κινητικότητος». Ή εὑρεσίς συνεχοῦς ἀπασχολήσεως καὶ ἐργασίας καθὼς καὶ ἡ δημιουργία γένων τοιούτων, ἡ ἰδρυσις σχολῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν ἰδρυμάτων ὡς ἐπίσης καὶ ἡ ἐλευθέρα κίνησις καὶ μεταγάστευσις τῶν πληθυσμῶν δύοι αὐτοὶ οἱ παράγοντες δύον καὶ κεχωρισμένως συντελοῦν εἰς τὴν «κοινωνικήν κινητικότητα».

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ἡ θεωρητικὴ καὶ ἴστορικὴ ἀνάλυσις τῶν ἔννοιῶν τῆς «κοινωνικῆς στρωματώσεως» καὶ «κοινωνικῆς κινητικότητος» ἀποτελεῖ ἔνα ἀπὸ τοὺς ἀκρογωνιαῖς οὓς λίθους τῆς συγχρόνου κοινωνιολογίας. Ἡ ἐπιστημονικὴ ἔρευνα τῶν κοινωνικῶν φαινομένων εἶναι πέραν πάσης ἀμφισβολίας ἔξαιρετικής καὶ στρατηγικῆς σημασίας, τόσον διὰ τὴν κατανόησιν τῆς ὅμιλης ὅσου καὶ τῶν αἰτιῶν τῆς ἀνωμάλου λειτουργίας τῶν συγχρόνως δημιουρχατικῶν κοινωνιῶν τῆς Δύσεως.

Ἡ παροῦσα μελέτη, ὅπως ἐλέχθη ἀγωτέρω, σκοπὸν εἶχε τὴν θεωρητικὴν καὶ ἴστορικὴν ἀνάλυσιν καὶ κριτικὴν τῶν ἔννοιῶν τούτων. Εἶναι δὲ παγκοίνιος γγωστόν, ὅτι ἡ σύγχρονος κοινωνιολογίακή ἐπιστήμη δὲν εἶναι μόνον θεωρητικὴ ἀλλὰ καὶ εἰδικὴ καὶ ἐφηρμοσμένη ἐπιστήμη ταυτοχρόνως.

Ἐπίσης, ἀνεφέραμεν, ὅτι οἱ Ἀμερικανοὶ κοινωνιολόγοι εἶναι ἐκ τῶν πρωτεργατῶν οἱ ὅποιοι ἐστράφησαν πρὸς τὴν ἐμπειρικὴν καὶ μεθοδικὴν ἔρευναν τῶν κοινωνικῶν φαινομένων. Δὲν θὰ εἴναι δέ, καθόλου ὑπερβολὴ νὰ τοιςθῇ ὅτι εἰς τὴν B. Ἀμερικὴν αἱ κοινωνικαὶ ἐπιστῆμαι²⁴ ἔχουν σημειώσει ἀλματώδη πρόοδον ὅχι μόνον εἰς τὸν θεωρητικὸν τομέα, ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐμπειρικὸν καὶ μεθοδικὸν τοιούτους²⁵.

Ἄν καὶ ἡ παρειδολή, αὐτὴ εἴναι ἐκτὸς τῆς παρούσης μελέτης, ἐν τούτοις, ἔδει γὰρ λεχθῆ, ὅτι ἡ χώρα μας ὑστερεῖ εἰς τὸν σπουδαῖον αὐτὸν τομέα τῆς γγωστικῆς τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν²⁶.

Ἐν κατακλεῖδῃ ἀρχεῖ ὃντας τὴν ἔννοιαν τῆς «κοινωνικῆς στρωματώσεως» καὶ «κοινωνικῆς κινητικότητος» δὲν πρέπει γὰρ θεωρηθοῦν ὡς ἔννοιαι ἡ μὲν πρώτη «στατικὴ» (static) ἡ δὲ δευτέρα «δυναμικὴ» (dynamic). Τούναντίον, αἱ σύγχρονοι δυτικαὶ κοινωνίαι, ἀσχέτως τοῦ βαθμοῦ ἀναπτύξεως των, εἴγαι «κοινωνίαι κατ’ ἔξοχὴν δυναμικαί». Δηλαδή, παρέχουν εἰς τὰ ἀτομικὰ τὴν εὐκαιρίαν καὶ δυνατότηταν κατὰ τὸ μᾶλλον ἡ ἡττον, ὅπως ἀγαπτύξουν καὶ ἐπιδιώξουν καὶ τὴν ἀτομικήν τους πρωτοβουλίαν καὶ δημιουργικότητα, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν τὴν κοινωνικήν τους προσωπικότητα. Ἐν ταύτῳ, πρέπει γὰρ λεχθῆ, ὅτι δὲν ὑφίσταται οὐδεμία κοινωνία οἰουδήποτε κοινωνικοῦ, οἰκονομικοῦ καὶ πολιτικοῦ συστήματος καὶ ἰδεολογίας ἡ ὅποια γὰρ μὴ ἔχῃ κάποιο εἰδός «κοινωνικῆς στρωματώσεως» καὶ «κοινωνικῆς κινητικότητος».

24. Κοινωνικαὶ ἐπιστῆμαι περιλαμβάνουν: ψυχολογίαν, κοινωνιολογίαν, ἀνθρωπολογίαν, (μελέτην πρωτογόνων κοινωνιῶν), πολιτειολογίαν, κοινωνικὴν ψυχολογίαν, οἰκονομιολογίαν καὶ κοινωνικὴν ψυχιατρικήν.

25. Αἱ διάφοροι μέθοδοι ἐφεύνησι τῶν κοινωνικῶν ἐπιστημῶν εἶναι: τὸ πείραμα, ἡ παρατήρησις, ἡ σύγχρισις, ἡ κοινωνικὴ στατιστική, τὸ ἐρωτηματολόγιον, ἡ συνέντευξις, οἱ ἡλεκτρονικοὶ ἐγκέφαλοι κ.ἄ..

26. Τὰ τελευταῖα χρόνια παρατηρεῖται σχετικὴ πρόοδος εἰς τὸν τομέα αὐτὸν ὅπως εἴναι τὸ Ἑθνικὸν Κέντρον Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν, τὸ Κολλέγιον Πίερς (Pierce College), τὸ Ἀθηναϊκὸν Ἰνστιτούτον «Ἀνθρωποῖς», τὸ Κέντρον Οἰκονομικῆς Ἀναπτύξεως καὶ μερικαὶ ἔδραι κοινωνικῶν ἐπιστημῶν εἰς τὰ ἀνώτατα πνευματικά μας ίδρυματα.